

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی

رابطه بین ویژگیهای شخصیتی و سبک‌های مدیریت کلاس درس دبیران

دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان

استاد راهنما:

دکتر سعید رجایی پور

استاد مشاور:

دکتر ابوالقاسم نوری

پژوهشگر:

نسرین قضاوی

آبان‌ماه ۱۳۸۹

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی خانم نسرین قضاوی

تحت عنوان

رابطه بین ویژگیهای شخصیتی و سبک‌های مدیریت کلاس درس دبیران

دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان

در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۱۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان‌نامه

دکتر سعید رجایی‌پور

با مرتبه علمی استادیار

امضاء

۲- استاد مشاور پایان‌نامه

دکتر ابوالقاسم نوری

با مرتبه علمی دانشیار

امضاء

۳- استاد داور داخل گروه

دکتر سیدعلی سیادت

با مرتبه علمی دانشیار

امضاء

۴- استاد داور خارج از گروه

دکتر قربانعلی سلیمی

با مرتبه علمی دانشیار

امضاء

امضای مدیر گروه

پاس اری

اگر قطره گوید که طوفان کنم
به یک موج صد صخره ویران کنم
مپندار کان قطره تنها بود
که پشتش به پیوند دریا بود

مدو پاس یان، گاه گامی وان گام مادن راه بادش را ن ارزانی دات. اک
عنا دوا ان راهی ا مادن حد ریده ام، و دلازم بی دام از : عمان و اساید و زنی ارک
ضام، ن و تلاش ن آ مات و رودان مام.

از ن آب آ ی در میر جان و ر شادی مرشان و ده ام

و شاور بان ن آب آ ی او ا تمام وری

ن از ن آب آ ی مدامایی

ر مرم دت ان ن یان و رو و دشان را کار و عم آ و زنی ام و د

و نراز . سان از ز . ون راه ل ارام یاری و ده ار ما ن مام...

چکیده

هدف این پژوهش تعیین رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های مدیریت کلاس درس دبیران بود. روش پژوهش، توصیفی و از نوع همبستگی و جامعه آماری شامل کلیه دبیران دبیرستان‌های دخترانه در پنج ناحیه آموزش و پرورش شهر اصفهان و منطقه جی و همچنین کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه پنج ناحیه شهر اصفهان و منطقه جی در سال تحصیلی ۸۹ - ۱۳۸۸ بود. حجم نمونه‌ی برآورد شده برای دبیران ۲۳۶ نفر و برای دانش‌آموزان ۷۶۹ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم جامعه دبیران و دانش‌آموزان بود. ابزار اندازه‌گیری شامل پرسشنامه سنجش ویژگی‌های شخصیتی آیزنک و پرسشنامه محقق ساخته سبک‌های مدیریت کلاس بود. ضرایب پایایی این دو پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۷ و ۰/۸۶ برآورد گردید. به منظور تحلیل استنباطی از ضریب همبستگی پیرسون، ضریب رگرسیون، آزمون t و F و توکی استفاده شد. نتایج نشان داد: سبک مدیریت کلاس اقتدارگرا، آزادمنشانه و اصلاح رفتار با ویژگی شخصیتی برون‌گرایی رابطه معناداری داشته است و تنها سبک نظام‌های اجتماعی با ویژگی شخصیتی درون‌گرایی رابطه معناداری را نشان داد. سبک مدیریت آزادمنشانه نیز با پایه تحصیلی رابطه معناداری داشت. بین نظرات دانش‌آموزان در مورد سبک مدیریت کلاس درس دبیران بر اساس رشته تحصیلی دانش‌آموزان، بین ویژگی شخصیتی دبیران با سابقه خدمت و مدرک تحصیلی و نیز بین ویژگی شخصیتی درون‌گرایی بر اساس رشته تخصصی دبیران تفاوت معناداری نشان داده نشد.

کلید واژه‌ها: ویژگی‌های شخصیتی، شخصیت برون‌گرا، شخصیت درون‌گرا، سبک‌های مدیریت کلاس درس

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

مقدمه	۱
۱-۱ شرح و بیان مساله	۲
۲-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش	۵
۳-۱ اهداف تحقیق	۶
۴-۱ سوال‌های تحقیق	۶
۵-۱ تعاریف واژه‌ها	۷
۱-۵-۱ تعاریف مفهومی	۷
۲-۵-۱ تعاریف عملیاتی	۸

فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

مقدمه	۹
۱-۲ ویژگی‌های شخصیتی	۱۰
۱-۱-۲ مفهوم شخصیت	۱۰
۲-۱-۲ نظریات شخصیت	۱۱
۳-۱-۲ درباره آیزنک	۱۵
۴-۱-۲ مفهوم برون‌گرایی و درون‌گرایی	۱۶
۲-۲ مفهوم مدیریت کلاس	۱۷
۱-۲-۲ کاربرد نظریات مدیریت در کلاس درس	۲۰
۲-۲-۲ مبانی نظری سبک‌های مدیریت کلاس	۲۴
۳-۲-۲ ابعاد مدیریت کلاس درس	۲۵
۴-۲-۲ سبک‌های مدیریت کلاس درس	۲۶
۵-۲-۲ سبک‌های مدیریت کلاس در نظریه لوین و نولان	۲۸
۶-۲-۲ سبک‌های مدیریت کلاس در نظریه راگ	۳۲
۷-۲-۲ رابطه ویژگی شخصیتی معلمان و مدیریت کلاس	۳۵
۳-۲ بررسی تحقیقات مرتبط	۳۷
۱-۳-۲ تحقیقات انجام شده در ایران	۳۷

عنوان	صفحه
۲-۳-۲ تحقیقات انجام شده در خارج از کشور	۴۴
۴-۲ خلاصه فصل	۵۲
فصل سوم: روش پژوهش	
۱-۳ مقدمه	۵۴
۲-۳ روش پژوهش	۵۵
۳-۳ جامعه آماری	۵۵
۴-۳ حجم نمونه	۵۶
۵-۳ روش نمونه‌گیری	۵۶
۶-۳ ابزار اندازه‌گیری	۵۷
۷-۳ روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها	۶۰
فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها	
مقدمه	۶۱
۱-۴ بررسی ویژگیهای جمعیت‌شناختی گروه نمونه دانش‌آموزان	۶۲
۲-۴ بررسی ویژگیهای جمعیت‌شناختی گروه نمونه دبیران	۶۳
۳-۴ بررسی توصیفی پاسخهای دانش‌آموزان	۶۴
۴-۴ یافته‌های استنباطی پژوهش	۶۸
فصل پنجم: خلاصه و نتیجه‌گیری	
۱-۵ خلاصه موضوع و روش‌ها	۷۵
۲-۵ بحث و نتیجه‌گیری	۷۶
۳-۵ محدودیت‌های پژوهش	۸۰
۴-۵ پیشنهادات کاربردی	۸۱
۵-۵ پیشنهادات پژوهشی	۸۲
پیوست ۱	۸۳
پیوست ۲	۸۵
منابع و مأخذ	۸۷

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۳.....	شکل (۱-۲) سبک‌های رهبری معلمان با توجه به نظریه‌ی ردین
۲۵.....	شکل (۲-۲) سبک‌های مدیریت کلاس
۲۸.....	شکل (۳-۲) فرایند بهبود مدیریت کلاس درس

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول (۱-۲) مشخصه‌های سبک مدیریت کلاس.....	۳۱
جدول (۲-۲) دیدگاه کلی از سبک‌های مدیریت کلاس لوین و نولان.....	۳۱
جدول (۱-۳) توزیع جامعه آماری دبیران برحسب ناحیه آموزش و پرورش.....	۵۵
جدول (۲-۳) توزیع جامعه آماری دانش‌آموزان برحسب ناحیه.....	۵۵
جدول (۳-۳) توزیع فراوانی جامعه و حجم نمونه دبیران.....	۵۷
جدول (۴-۳) توزیع فراوانی جامعه و حجم نمونه‌ی دانش‌آموزان.....	۵۷
جدول (۵-۳) توزیع سوالات براساس ویژگی‌های شخصیتی موردسنجش.....	۵۸
جدول (۶-۳) توزیع سوالات براساس سبک‌های مدیریت کلاس.....	۵۸
جدول (۷-۳) ضریب پایایی مولفه‌های مدیریت کلاس.....	۵۹
جدول (۱-۴) توزیع فراوانی گروه نمونه دانش‌آموزان براساس پایه تحصیلی.....	۶۲
جدول (۲-۴) توزیع فراوانی گروه نمونه دانش‌آموزان بر اساس رشته تحصیلی.....	۶۲
جدول (۳-۴) توزیع فراوانی گروه نمونه دبیران براساس سابقه خدمت.....	۶۳
جدول (۴-۴) توزیع فراوانی گروه نمونه دبیران براساس رشته تخصصی.....	۶۳
جدول (۵-۴) توزیع فراوانی گروه نمونه دبیران براساس مدرک تحصیلی.....	۶۳
جدول (۶-۴) نتایج توصیفی پاسخ‌های دانش‌آموزان گروه نمونه نسبت به سبک مدیریت کلاس اقتدارگرا	
دبیران براساس گزینه‌های سوالات.....	۶۴
جدول (۷-۴) نتایج توصیفی پاسخ‌های دانش‌آموزان گروه نمونه نسبت به سبک مدیریت کلاس آزاد	
منشانه دبیران براساس گزینه‌های سوالات.....	۶۵
جدول (۸-۴) نتایج توصیفی پاسخ‌های دانش‌آموزان گروه نمونه نسبت به سبک مدیریت کلاس اصلاح	
رفتار دبیران براساس گزینه‌های سوالات.....	۶۶
جدول (۹-۴) نتایج توصیفی پاسخ‌های دانش‌آموزان گروه نمونه نسبت به سبک مدیریت کلاس نظام	
اجتماعی دبیران براساس گزینه‌های سوالات.....	۶۷
جدول (۱۰-۴) مقادیر میانگین و انحراف معیار پرسشنامه شخصیت.....	۶۸
جدول (۱۱-۴) نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین سبک مدیریت کلاس اقتدارگرا با ویژگی‌های	
شخصیتی (درون‌گرایی- برون‌گرایی) دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان.....	۶۸
جدول (۱۲-۴) نتایج ضریب رگرسیون وزن‌های خالص و ناخالص سبک مدیریت کلاس اقتدارگرا با	
ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی- برون‌گرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان.....	۶۸

عنوان

صفحه

جدول (۴-۱۳) نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین سبک مدیریت کلاس آزادمنشانه با ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان	۶۹
جدول (۴-۱۴) نتایج ضریب رگرسیون وزن‌های خالص و ناخالص سبک مدیریت کلاس آزادمنشانه با ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان	۶۹
جدول (۴-۱۵) نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین سبک مدیریت کلاس اصلاح رفتار با ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان	۶۹
جدول (۴-۱۶) نتایج ضریب رگرسیون وزن‌های خالص و ناخالص سبک مدیریت کلاس اصلاح رفتار با ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان	۷۰
جدول (۴-۱۷) نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین سبک مدیریت کلاس نظام‌های اجتماعی با ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان	۷۰
جدول (۴-۱۸) نتایج ضریب رگرسیون وزن‌های خالص و ناخالص سبک مدیریت کلاس نظام‌های اجتماعی با ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان	۷۱
جدول (۴-۱۹) نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین سبک مدیریت کلاس دبیران با پایه تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر اصفهان	۷۱
جدول (۴-۲۰) مقادیر میانگین و انحراف معیار سبک‌های مدیریت کلاس دبیران براساس رشته تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر اصفهان	۷۲
جدول (۴-۲۱) نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌ها	۷۲
جدول (۴-۲۲) نتایج آزمون F مقایسه میانگین سبک‌های مدیریت کلاس دبیران براساس رشته تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه	۷۲
جدول (۴-۲۳) نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران زن با سابقه خدمت	۸۳
جدول (۴-۲۴) نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران زن با مدرک تحصیلی	۸۳
جدول (۴-۲۵) مقادیر میانگین و انحراف معیار ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران براساس زن براساس رشته تخصصی	۸۳
جدول (۴-۲۶) نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌ها	۷۴
جدول (۴-۲۷) نتایج آزمون F مقایسه میانگین ویژگیهای شخصیتی (درون گرایی- برونگرایی) دبیران زن براساس رشته تخصصی	۷۴

صفحه

عنوان

جدول (۲۸-۴) نتایج آزمون تعقیبی توکی برای تعیین تفاوت بین ویژگی‌های شخصیتی درونگرایی بر
اساس رشته‌ی تخصصی دبیران..... ۷۴

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

مدیریت کلاس متغیری کلیدی در ایجاد جو مطلوب برای آموزش و یادگیری دانش‌آموزان به شمار می‌آید. امروزه، تجهیز معلمان به مهارت‌های کارآمد مدیریتی، ضرورتی غیر قابل انکار است. بنابراین، شناخت مهمترین عوامل تأثیر گذار بر سبک‌های اثربخش کلاس به منزله پیش‌نیازی جهت توسعه سبک‌ها و مهارت‌های مدیریتی اهمیت دارد.

علی‌رغم اهمیت مهارت معلمان در زمینه مدیریت کلاس در ایران پژوهش‌های کافی صورت نگرفته است و ارتباط آن با ویژگی‌های شخصیتی معلمان مورد بررسی قرار نگرفته است. قریب به اتفاق پژوهش‌ها از لحاظ نظری متکی بر سبک‌های مدیریتی برگرفته از تئوری‌های مدیریت‌اند و کمتر مبتنی بر نظریات مدیریت کلاس و روانشناسی یادگیری می‌باشند و از سویی هم به دلیل اهمیت شناخت سبک‌ها و عوامل موثر بر آن‌ها در طراحی و برنامه‌ریزی رشد حرفه‌ای معلمان و شناخت راه‌های تجهیز آن‌ها به مهارت‌های اثربخش، پژوهش در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد.

در ادامه این فصل، به بیان مساله، هدف‌ها، اهمیت و ضرورت پژوهش، سوالات تحقیق و تعاریف نظری و عملیاتی واژه‌ها پرداخته شده است.

۱-۱ شرح و بیان مساله

نظام آموزشی یکی از نهادهای مهم اجتماعی است که در سطوح مختلف، مسئولیت تعلیم و تربیت همه جانبه افراد را به عهده دارد. این نظام از طرفی به شکوفایی استعدادها و افزایش توانایی‌ها و قابلیت‌های فردی کمک می‌کند و از طرف دیگر در خدمت نظام اجتماعی در می‌آید. نگاهی گذرا به عوامل موثر در نضج و ترقی کشورهای پیشرفته روشن می‌سازد که این کشورها از آموزش و پرورش توانمند و کارآمدی برخوردار بوده‌اند و اصلاح نظام آموزشی را در اولویت برنامه‌های توسعه‌ی خویش قرار داده‌اند. عوامل بسیاری دست به دست هم می‌دهند تا زمینه پیشرفت و توسعه را از طریق نظام‌های آموزشی مهیا سازند. معلمان یکی از عواملی هستند که در فرایند آموزش - یادگیری و ایجاد رفتار و مهارت‌هایی که پیش نیاز توسعه هستند نقش مهمی ایفا می‌کنند و می‌توان گفت مهمترین عامل در تجدید سازمان آموزش و پرورش معلم است (اسلاستین، ۱۳۷۰).

شخص معلم است که می‌تواند نقص کتاب‌های درسی و کمبود امکانات آموزشی را جبران کند یا برعکس، بهترین موقعیت و موضوع تدریس را با عدم توانایی در ایجاد ارتباط عاطفی مطلوب، به محیطی غیر فعال و غیرجذاب تبدیل کند (شعبانی، ۱۳۸۳).

نه تنها نقش معلم به دانش، مهارت در تدریس و نگرش فعال، متعهدانه و مشتاقانه وی بستگی دارد بلکه می‌توان گفت کل شخصیت او در ایجاد شرایط یادگیری و تغییر و تحول شاگردان تأثیر گذار می‌باشد. معلمان به عنوان مهمترین عامل در تجدید کل سازمان آموزش و پرورش امروزه با عاملی به نام مدیریت کلاس در ارتباطند. معلمان از آغاز تا پایان کار حرفه‌ای خویش مسئول اداره کردن مسائل بسیاری از جمله: منابع و مواد، زمان و فضا، شروع و پایان جلسه‌ی درس، زمان اجرای فعالیت‌ها، برقراری نظم و ترتیب کلاس، راهبردهای تدریس و یادگیری، رفتار دانش‌آموزان و روابط درون و برون از مدرسه، ارتباط با اولیاء، کارکنان پشتیبانی و سایر سازمانها می‌باشند (راگ^۱، ۱۳۸۳).

بنابراین لازم است از مدیریت کلاس به عنوان اولین سطح مدیریت آموزشی، تعاریفی ارائه شود:

راگ (۱۳۸۸)، مدیریت کلاس درس را شامل کارکردهای سازمانی که معلمان را ملزم به اجرای وظایف

طرح‌ریزی، سازماندهی، هماهنگی، هدایت و کنترل، ارتباط، کلاس‌داری و پرورش می‌کند می‌داند.

آفاحسینی (۱۳۸۵)، مدیریت کلاس درس را با توجه به نظریات جدید، عبارت از حفظ و ارتقاء مستمر

استانداردهای آموزشی و تربیتی در یک جو کاملاً انسانی به منظور رضایت هر چه بیشتر ارباب رجوع

(دانش‌آموزان، اولیا و مدیریت) تعریف کرده است. در تعریف دیگری مدیریت کلاس درس را عبارت از رهبری دانش‌آموزان از طریق به کارگیری کارکردهای مدیریت یعنی برنامه‌ریزی، سازماندهی، رهبری، نظارت و کنترل و ارزشیابی جهت تحقق اهداف در نظر گرفته است. در مورد مدیریت کلاس، نظریه‌هایی مطرح شده است. لوین و نولان^۱، سه نظریه‌ی عدم مداخله، نظریه‌ی تعامل‌گرا و مداخله‌گر که بیشتر به ایجاد نظم و انضباط بر کارکرد نظارت و کنترل مدیریت کلاس تأکید دارد را مطرح کرده‌اند. از نظر این نویسندگان ایده اساسی نظریه عدم مداخله این است که دانش‌آموز باید مسئولیت اصلی کنترل رفتارش را به عهده داشته باشد، معلم نیز باید ساختار کلاس را به گونه‌ای ترتیب دهد تا کنترل رفتار توسط دانش‌آموز آسان شود ولیکن در نظریه‌ی تعامل‌گرا، کنترل رفتار دانش‌آموز مسئولیتی مشترک بین معلم و فراگیر است و سرانجام نظریه‌ی مداخله‌گر بر این عقیده است که محیطی به وسیله‌ی معلم فراهم آید تا باعث برانگیختن رفتارهای مناسب دانش‌آموز شود (لوین و نولان، ۲۰۰۹).

در نظریات دیگری کلاس به عنوان یک سازمان در نظر گرفته شده است. سازمانی که با توجه به متغیرهای سازمانی در چارچوب نظریات مدیریتی مطرح و سبک مدیریتی معلمان مورد بررسی، توصیف و تبیین قرار می‌گیرد. در رابطه با مسائل سازمانی و مدیریت سازمان‌های آموزشی، طبقه‌بندی‌های متعددی به عمل آمده است. در یک طبقه‌بندی نظریات مدیریت سازمانی را می‌توان به نظریات کلاسیک مدیریت، روابط انسانی و سیستمی تقسیم نمود و از عناصر تحلیلی در توصیف مدیریت کلاس درس استفاده نمود (آقا حسینی، ۱۳۸۵).

از آنجائیکه در این تحقیق فرض بر آن است که بین مدیریت کلاس درس و ویژگی‌های شخصیتی معلم رابطه‌ای وجود دارد لازم است درباره‌ی ویژگی‌های شخصیتی و نظریه‌های مربوط به آن هم مطالبی عنوان شود. ژیل و زیگلر^۲ تعاریف مربوط به ویژگی‌های شخصیتی را به چهار دسته تقسیم می‌کنند.

(۱) تعاریفی که روی فردیت و یگانگی افراد تأکید می‌کند. (۲) تعاریفی که بر ساختارها و سازه‌های درونی تأکید می‌ورزند. (۳) تعاریفی که روی تاریخچه‌ی زندگی و مراحل رشد تأکید دارند. (۴) و بالاخره تعاریفی که روی الگوهای رفتار تأکید دارند (دارابی، ۱۳۸۴).

از دسته‌بندی فوق این نتیجه حاصل می‌شود که تعاریف ارائه شده از شخصیت یک زیر بنای نظری دارد و نمی‌توان گفت تعریفی درست و دیگری غلط است ولیکن می‌توان با در دست داشتن ملاک‌هایی به ارزیابی این تعاریف پرداخت.

1- Levin and Nolan
2- Jill & Zigeler

برگر^۱ (۱۹۹۳)، تعریف ساده‌ای از شخصیت ارائه داده است که در عین کوتاه بودن با اهمیت به نظر می‌رسد. وی شخصیت را عبارت از "الگوهای با ثبات رفتار که از درون افراد بر می‌خیزد." می‌داند (ص ۳). این تعریف ساده دارای ابعاد گوناگونی است. ۱- شخصیت شامل رفتارهای با ثبات بوده و از زمانی به زمان دیگر و از موقعیتی به موقعیت دیگر ثبات خود را حفظ می‌کند. ۲- رفتار یا شخصیت از درون افراد بر می‌خیزد. ۳- تأکید این تعریف روی فرد یا افراد است و در آخر بر روی رفتار تأکید دارد.

در این پژوهش مدل بررسی ویژگی‌های شخصیتی بر اساس نظریه‌ی آیزنک^۲ بوده است که بعد درون‌گرایی - برون‌گرایی این نظریه را مورد بررسی قرار داده است. "قطب درون‌گرا، شامل افراد خجالتی می‌شود که ترجیح می‌دهند به تنهایی کار کنند و به ویژه وقتی دچار فشار هیجانی یا تعارض می‌شوند، دوست دارند در لاک خود فرو روند. قطب برون‌گرا، شامل افراد معاشرتی است که ترجیح می‌دهند به مشاغل پیردازند که امکان ارتباط مستقیم با دیگران را برایشان فراهم کند و در مواقع فشار روانی به جست و جوی یار و همراه می‌پردازند" (شاهنده، ۱۳۸۶، ص ۶۱).

همچنین مدل بررسی سبک‌های مدیریت کلاس بر اساس نظریه‌ی راگ است که مدیریت کلاس را به صورت ذیل طبقه‌بندی نموده است:

۱) سبک اقتدارگرا: در این سبک معلمان به ایجاد و ابقای نظم مدرسه توجه دارند، درباره روش و محتوای درسی، شخصاً و بدون توجه به نظر دانش‌آموزان تصمیم می‌گیرند. ۲) سبک آزاد منشانه: این سبک در نقطه مقابل سبک اقتدارگرا قرار دارد. آزادی دانش‌آموزان به عنوان عاملی برای رشد و استقلالشان تلقی می‌شود و به مسئولیت‌پذیری در مورد رفتارشان تأکید می‌شود. ۳) سبک اصلاح رفتار: در این سبک معلمان یاددهنده رفتارهای اجتماعی مطلوب می‌باشند و از پاداش و تنبیه استفاده می‌کنند. ۴) سبک نظام اجتماعی: در این سبک معلم به جنبه‌های وسیع‌تری از تعلیم و تربیت علاقه‌مند است و برای مسائل اجتماعی، اقتصادی، مذهبی و سیاسی به عنوان عوامل تأثیرگذار بر فرایند یاددهی - یادگیری اهمیت بسیاری قائل است. (راگ، ۱۳۸۸).

با توجه به مباحث پیشین، مشخص می‌شود که تحقیقات انجام شده در خارج و داخل کشور صرفاً به یکی از متغیرها پرداخته‌اند بنابراین پژوهشگر، به پژوهشی در مورد رابطه متغیر مدیریت کلاس و ویژگی‌های شخصیتی دست نیافته است. از این رو این کمبود در پیشینه پژوهشی را به عنوان یک زمینه مطالعاتی یا پژوهشی در نظر گرفته است.

1- Burger
2- Eysenck

۱-۲ اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت برونداد سازمان عظیم آموزش و پرورش بر هیچ کس پوشیده نیست. معلم و دانش‌آموزان به عنوان دروندادهای اصلی این سازمان دارای چنان حساسیتی هستند که با جزئی‌ترین ناهماهنگی، برونداد سازمان را دچار اختلال ساخته و در نتیجه سازمان کارکرد مناسب و مورد انتظار را نخواهد داشت. مطالعه درباره‌ی مدیریت کلاس درس برای معلمان، دانش‌آموزان و مدیران رده‌های بالای آموزشی بسیار مفید می‌باشد. مدیریت کلاس به معلمان کمک می‌کند تا با اطمینان و اعتماد به خود از طریق برنامه‌ریزی و سازماندهی مطالب و منابع، کنترل و رهبری کلاس درس، از حداکثر توان در جهت تسهیل امر یادگیری و تاثیرپذیری بهره بگیرند. مدیریت کلاس درس علاوه بر یاری معلم ممکن است منافع قابل توجهی برای دانش‌آموزان داشته باشد زیرا معلم با مدیریت اثر بخش خود در کلاس درس باعث ایجاد انگیزش و علاقمندی بیشتری در دانش‌آموزان می‌شود و به موفقیت‌هایی در فعالیت‌های یادگیری نائل می‌شود. مدیریت موثر کلاس درس علاوه بر یاری به معلم و دانش‌آموز به سطوح بالاتر مدیریت کمک می‌کند تا بدون درگیر شدن با مشکلات ناشی از عدم مدیریت اثر بخش کلاس درس به اجرای بهتر فعالیت‌های خویش مشغول شوند. در عین حال متداولترین عامل موثر بر مدیریت کلاس، خصوصیات و ویژگی‌های شخصیتی معلمان است زیرا کارایی معلم علاوه بر استفاده از دانش معلمی، شامل نگرش و نیات و شخصیت او در راستای اداره‌ی کلاس و توانمند سازی دانش‌آموزان می‌باشد. (شنبدی، ۱۳۷۶).

از آنجائیکه ویژگی‌های شخصیتی معلمان اعم از باورها، عادات شخصیتی، علایق و انگیزه‌های معلمان بر شیوه مدیریت کلاس معلمان تأثیر گذار می‌باشد و همچنین مولفه‌ی مدیریت کلاس در امر یادگیری-یاددهی حائز اهمیت است توجه و تحقیق درباره‌ی این دو مولفه ضروری می‌باشد.

این پژوهش می‌تواند در بالا بردن سطح آگاهی دبیران دبیرستان‌ها و مسئولان سازمان آموزش و پرورش نسبت به اهمیت مدیریت کلاس و رابطه‌ی آن با ویژگی‌های شخصیتی معلمان کاربرد داشته باشد ضمناً پیشنهاداتی برای دبیران جهت اصلاح رفتارشان در محیط کلاس درس و انتخاب آگاهانه سبک‌های مدیریت کلاس در شان داشته باشد و همچنین راهکارهایی جهت گزینش دبیران با توجه به ویژگی‌های شخصیتی و میزان آگاهی‌شان نسبت به سبک‌های مدیریت کلاس ارائه دهد.

۳-۱ اهداف تحقیق

الف: هدف اصلی

هدف اصلی این پژوهش تعیین رابطه بین سبک‌های مدیریت کلاس درس و ویژگی‌های شخصیتی دبیران دبیرستان‌های شهر اصفهان بوده و بر اساس آن هدف‌های ذیل در نظر گرفته شده است:

ب: اهداف فرعی

۱- تعیین رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران با سبک مدیریت کلاس اقتدارگرا

۲- تعیین رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران با سبک مدیریت کلاس آزادمنشانه

۳- تعیین رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران با سبک مدیریت کلاس اصلاح رفتار

۴- تعیین رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران با سبک مدیریت کلاس نظام‌های اجتماعی

۵- تعیین تفاوت بین نظرات دانش‌آموزان در مورد سبک‌های مدیریت کلاس درس دبیران بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آن‌ها (پایه تحصیلی و رشته تحصیلی)

۶- تعیین تفاوت بین ویژگی‌های شخصیتی دبیران بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آن‌ها (رشته تحصیلی، مدرک تحصیلی)

۴-۱ سوال‌های تحقیق

۱- آیا بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان با سبک مدیریت کلاس اقتدارگرا رابطه وجود دارد؟

۲- آیا بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان با سبک مدیریت کلاس آزادمنشانه رابطه وجود دارد؟

۳- آیا بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه اصفهان با سبک مدیریت کلاس اصلاح رفتار رابطه وجود دارد؟

۴- آیا بین ویژگی‌های شخصیتی (درون‌گرایی - برون‌گرایی) دبیران دبیرستان‌های دخترانه اصفهان با سبک مدیریت کلاس نظام‌های اجتماعی رابطه وجود دارد؟

۵- آیا بین نظرات دانش‌آموزان در مورد سبک مدیریت کلاس درس دبیران بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آنان (پایه تحصیلی و رشته تحصیلی) تفاوت وجود دارد؟

۶- آیا بین ویژگی‌های شخصیتی دبیران بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آنان (رشته تخصصی و مدرک تحصیلی) تفاوت وجود دارد؟

۱-۵ تعاریف واژه‌ها

۱-۵-۱ تعاریف مفهومی

برون‌گرا^۱: «برون‌گرا فردی می‌باشد که برای جهان خارجی، هم جنبه مادی و هم جنبه غیرمادی آن ارزش قائل است» (آیزنک، ۱۹۵۳، ص، ۲۱).

بعد درون‌گرایی - برون‌گرایی^۲: عبارت است از «میزان جهت‌گیری اساسی فرد به درون خود یا به جهان بیرون» (شاهنده، ۱۳۸۶، ص ۶۱).

سبک آزادمنشانه^۳: «سبکی است که دانش‌آموزان آزادی بیشتری برای حرکت کردن در کلاس دارند و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در قبال رفتار خود بیشتر مورد تأکید است» (راگ، ۱۳۸۸، ص ۴۷).

سبک اصلاح رفتار^۴: «در این سبک معلمان رفتار ضد اجتماعی را نادیده می‌گیرند، درمقابل به رفتارهای مطلوب پاداش می‌دهند. مقررات روی تخته‌ی کلاس نوشته می‌شود و دانش‌آموزانی که آن‌ها را رعایت می‌کنند پاداش می‌گیرند.» (راگ، ۱۳۸۸، ص ۴۹).

سبک اقتدارگرا^۵: «سبکی است که بر اقتدار معلم بسیار تأکید می‌شود، مطالب مورد نظر برای تدریس باید توسط معلم کلاس تعیین شود» (راگ، ۱۳۸۸، صص ۴۳-۴۴).

1- Exteravert
 2- Extraversion- Introversion
 3- Laissez- fair style
 4- Behavior modification style
 5- Authoritative style

سبک نظام اجتماعی^۱: «در این سبک معلم به جنبه‌های وسیع‌تری از تعلیم و تربیت علاقه‌مند است و از محدوده جغرافیایی مدرسه، زمینه‌ی خانوادگی دانش‌آموزان باورهای دینی و سنت‌های ارزشهای جامعه آگاهی دارد» (راگ، ۱۳۸۸، ص ۵۴).

شخصیت^۲: آیزنک شخصیت را عبارت از «کلیت یک پارچه‌ی منش، مزاج، هوش و جسم می‌داند» (کلانتری، ۱۳۸۶، ص ۴۶).

درون‌گرا^۳: «درون‌گر فردی می‌باشد که اساساً فعالیت‌هایش جنبه ذهنی دارند و برداشت‌های جدید را می‌پسندد» (آیزنک، ۱۹۵۳، ص ۲۱).

مدیریت کلاس^۴: «مدیریت کلاس برنامه‌ریزی برای هرچه بیشتر درگیر کردن دانش‌آموزان در فرایند یاددهی-یادگیری می‌باشد» (راگ، ۱۹۹۹، ص ۲۱).

۱-۵-۲ تعاریف عملیاتی

مدیریت کلاس: در پژوهش حاضر مدیریت کلاس شامل سبک‌های اقتدارگرایی، آزادمنشانه، اصلاح رفتار، نظام‌های اجتماعی بوده و از از طریق میانگین نمرات پاسخ‌های نمونه آماری به پرسشنامه محقق ساخته مدیریت کلاس با ۳۸ سوال اندازه‌گیری شده است.

ویژگی شخصیتی^۵: در پژوهش حاضر ویژگی شخصیتی شامل بعد درون‌گرایی-برون‌گرایی بوده و از طریق میانگین نمرات پاسخ‌های نمونه آماری به پرسشنامه آیزنک با ۲۴ سوال اندازه‌گیری شده است.

-
- 1- Social systems style
  - 2- Personality
  - 3- Introversion
  - 4- Classroom management
  - 5- Personality characteristic